

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 11-30
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 20.10.2019
Kabul/Accepted: 29.10.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**MİLLET BAHÇESİ KAVRAMI:
KAHRAMANMARAŞ
İLİ ÖRNEĞİ**

***NATIONAL GARDEN CONCEPT:
CASE OF KAHRAMANMARAŞ
CITY***

Doç. Dr. Alper SAĞLIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0003-1156-1201, alpersaglik@gmail.com

Prof. Dr. Abdullah KELKİT

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5364-6425, akelkit@comu.edu.tr

Arş. Gör. Merve TEMİZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-6662-4399, mertetemiz@comu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5230-3869, elifysaglik@gmail.com

Arş. Gör. Mehmet İlkan BAYRAK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5726-6235, mehmetbayrak@comu.edu.tr

Öz

Tarih boyunca tüm bahçeler, insanlar tarafından gelecek nesillere aktarılan, yaşanmış kültürlerin fiziksel mekanlara yansımaları ile oluşmuş alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Millet bahçeleri halka rekreasyonel olanaklar tanıyan, halkın doğayla iç içe olmasını sağlayan, tarihi, doğal ve kültürel değerleri koruyan, toplumun sosyo-kültürel yapısını yansıtan, ülkenin vizyonunu geliştirip önemli katkılar sağlayan alanlardır. Geçmiş ve gelecek arasında bağlayıcı özelliğe sa-

hip bu alanlar, kültürlerin değişim ve gelişim süreçlerinin incelenmesi için toplumlar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Osmanlı döneminde batılılaşma ile geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte yeşil alanlar, anlamsal, biçimsel ve fonksiyonel açıdan farklılaşmıştır. Tanzimat ve Islahat fermanlarından sonra yapılan kanuni esaslarıyla beraber yeni düzenlemelerle ümmet ve millet kavramı birleştirilmiş ve yalnızca millet kavramı kullanılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan Vilayet Nizamnamesi içinde yer alan bir konu da Millet bahçeleri olmuştur. Millet bahçeleri bütünlüğü simgeleyen bir kavramdır. Tarihten bu yana günümüze kadar millet bahçesi anlayışı ve uygulamaları devam etmiştir. Bu çalışmada millet bahçesi kavramı ve tarihçesinden yola çıkarak millet bahçesinde olması gereken tasarım kriterlerinden bahsedilmiş, Kahramanmaraş ili 15 Temmuz Millet Bahçesi'nin projelendirme ve uygulama aşamaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: millet bahçesi, rekreasyon, Kahramanmaraş.

Abstract

Throughout history, all gardens appear as areas created by the reflections of lived cultures on physical spaces, which are transferred to future generations by people. Nation gardens are areas that provide recreational opportunities to the public, and they ensure that people are intertwined with nature, protect historical, natural and cultural values, improve the vision of the country reflecting the socio-cultural structure of the society and provide important contributions. These areas, which are binding between the past and the future, provide important information about societies for the study of the change and development processes of cultures. During the transition from traditional to modern society with Westernization in the Ottoman period, green spaces were differentiated in semantic, formal and functional terms. After the Tanzimat and reform edicts, with the new regulations, the concept of ummah and nation was united and only the concept of nation was used. In this scope, the Nation gardens was a subject in the Provincial Regulations. Nation gardens is a concept that symbolizes integrity. Since then, the understanding and practices of the nation garden have continued. In this study, the concept of the nation garden and the design criteria that should be in the garden of the nation based on the history, the project design and implementation stages of the 15 July Nation Garden of Kahramanmaraş were examined. The method of study includes literature surveys, on-site examinations, history, projects and photographs taken on-site.

Keywords: nation garden, recreation, Kahramanmaraş.

Giriş

Kentler birbirinden farklı toplumların ve farklı özelliklerdeki insanların bir araya gelerek sosyal etkileşim halinde bulunduğu mekanlar olarak adlandırılmaktadır. Bireylerin sosyo-kültürel yaşamlarını devam ettirdikleri ve birbirleriyle iletişim halinde oldukları kamusal mekanlar, kentlerin oluşum sürecini doğrudan etkilemektedir. Bireyler kamusal alanlarda, farklı toplumlar ile ilişki kurabilme ve toplumsal duyguları dene-

yimleyebilme imkanı bulmaktadırlar. Böylelikle toplumların yapılanması ve fiziksel çevredeki etkileşim kamusal alanlarda oluşmaktadır (Erdönmez, 2005: 1-7).

Kentleşmenin hızla artış gösterdiği günümüzde yeşil dokular büyük önem taşımaktadır. Kentsel yeşil dokular, kullanıcıya yaşam kalitesinin sunulduğu ve kentin ekolojik dengesine katkı sağlandığı önemli kent bileşenleridir. Kentlerin gelişiminde ve değişiminde vazgeçilmez yönlendirici unsur olan bu yeşil alanlar, kentli için rekreasyonel etkinlik mekanlarını oluşturmaktadır. Kent kullanıcılarının sosyalleşmesine olanak tanıyan yeşil alanlar, kent kimliğinin tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda kentsel yeşil alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması gereken kültürel peyzaj alanları olarak değerlendirilmektedir (Gültekin, 2015: 7-17).

Çalışmada; önemli açık kamusal alanları oluşturan Millet Bahçesi kavramı üzerinde durulmuş, Millet Bahçesi özellikleri, tarihi, dünyadan ve Türkiye’den örnekleri gösterilerek tasarım kriterlerine yer verilmiştir. Çalışma alanı olarak seçilen Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesi’nin proje ve uygulama aşamaları incelenerek peyzaj mimarlığı ve millet bahçesi tasarım ve planlama kriterleri özelinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Millet Bahçesi Kavramı

Bahçe; dünya tarihi boyunca, insanlar tarafından ortak kullanılan ve sonraki nesillere aktarılan simgeler sistemi olarak tanımlanır ve ortak kültürün açık mekanlara yansımalarının bir sonucu olarak şekillenmiştir. Millet bahçesi kavramı ise, halka rekreatif olanaklar sunan, halkın doğayla iç içe olmasını sağlayan, gerektiğinde acil durum toplanma alanı olarak kullanılabilen alanlardır. Millet bahçeleri tarihi, doğal ve kültürel değerleri koruyan, sosyokültürel yapıyı yansıtan, ülkenin vizyonunu geliştiren ve önemli katkılar sağlayan alanlardır.

Geçmiş ve gelecek arasında bağlayıcı özeliğe sahip olan kültürlerin, değişim ve gelişim süreçlerinin incelenmesi, toplumlar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Toplum ve geçmişi yansıtan bu özelliklere sahip park ve bahçeler bir köprü niteliğindedir. Kendine özgü değerlere sahip, tarihi ve kültürel birikimin sonucu olan bahçelerin milli bilinç ile gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için, bu bahçelere sahip çıkılması ve devamlılığın sağlanması gerekmektedir. Park ve bahçeler gibi tüm kamusal alanlar, buldukları toplumun ve zamanın özelliklerini yansıtır bir kültürel peyzaj ögesi olmaktadır (Çelik, 2018: 333).

Millet Bahçesi Tarihçesi

Osmanlı Döneminde, açık kamusal mekan olarak halkın kullanımına sunulan bağ, bahçe ve korular; kentlerin eğlence, sosyal ve kültürel yaşam merkezi olmuştur. Bu bağlamda bağ, bahçe ve korular, halkın sosyal ve kültürel etkileşimi, gelişimi ve değişimini sağlayan kilit alanlardır. Batılılaşma ile geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte yeşil alanlar; anlam, biçim ve fonksiyonel açıdan farklılaşmıştır. Selçuklu ve Osmanlı zamanından gelen bağ ve bahçe kültürünün yerini mesire alanı ve park kavramı almıştır.

Tarihte Bahçeler; Osmanlı zamanında, daha önceden belirlenmiş sabit kurallarla yeni bahçeler oluşturmak yerine, alanın topografyasını, hava koşullarını, kısacası çevre koşullarını dikkate alarak bahçeler, bostanlar oluşturmayı tercih etmişlerdir. Yeni su kanalları yapmak yerine, bahçeleri akarsuların olduğu yerlere yakın yapmışlardır. Bitkileri formal düzen yerine, informal bir düzen oluşturarak doğal görünüm oluşturmayı hedeflemişlerdir (Aksoy, 2002'den aktaran Haytural, 2012: 18).

Selçuklular ve Osmanlılar, Anadolu'ya yerleştiklerinde doğu kültürünü de bu topraklara taşımışlardır. Bunlardan birisini de "Bahçe Kültürü" oluşturmaktadır. Osmanlı'da bahçe kültürünün zirveye çıktığı dönem, başkent Edirne olması ile başlamıştır. Öncelik başkent Edirne olmak üzere, Trakya'daki şehirler, bir bahçe sistemi kullanılarak oluşturulmuştur. Başkent İstanbul'a taşınması ile başlayan süreçte batı etkisi bütün alanlarda kendini hissettirmeye başlamıştır¹. Osmanlı Döneminde hükümdarlar tarafından kent meydanlarına millet bahçelerinin yapıldığı görülmüştür. 1718-1730 tarihleri arasında kapsayan ve Lale Devri olarak adlandırılan dönem, güzel sanatlar açısından verimli bir dönem olmuştur. Edebiyat, şiir, sivil mimari, müzik ve açık yeşil alanların kullanımı ve formunda yenilikler gerçekleşmiştir. Türk bahçe sanatı Lale Devrinde büyük bir gelişim göstermiştir. Bu dönemde Osmanlı, geleneksel "bahçe" kavramından, batının toplumu değiştirme ve sosyalleştirme amacıyla kullandığı "park" kavramına geçiş yapmıştır (Erdönmez ve Ünlü, 2009: 37).

Modernleşme ile yeni bir toplumsal yapılaşma ortaya çıkmış ve bu yapılaşmalar mekanlara, kentin doku ve formuna yansımıştır. Kentlerde batı örnek alınarak park ve bahçeler oluşturulmuştur. Siyasi kuruluşlardan kültürel yaşama doğru uzanan bu olaylar, kuşkusuz bahçe kültürüne de etki etmiştir. Bu olanlara rağmen Osmanlı bahçe sanatı özgünlüklerini kaybetmemiş, batılı etmenlerle birleşerek yeni bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır (Gürkaş, 2004: 410-411).

¹<http://www.skb.gov.tr/osmanli-modernlesmesi-ile-ortaya-cikan-bir-kentsel-mekan-olarak-millet-bahceleri-s25212k/> (Erişim tarihi: 17.10.2019).

Tanzimat ve Islahat fermanlarından sonra yapılan kanuni esasname-siyle beraber yeni düzenlemelerle ümmet ve millet kavramı birleştirilmiş, sadece millet kavramı kullanılmıştır. Tanzimat sonrası yapılan düzenlemeler ile birlikte halkın yaşam şeklinin değiştirilmesi ve sosyalleşme gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Yapılan bu yenilikler ile hazırlanan Vilayet Nizamnamesi, içeriğinde ‘Millet Bahçeleri’ konusuna yer vermiştir. Millet bahçeleri bütünlüğü simgeleyen bir tanımdır. Osmanlı başkenti İstanbul’daki ilk kamuya açık park olan Taksim Bahçesi, 1864 yılında taksimde inşa edilmiştir. Daha sonra 1869 yılında Tepebaşı Parkı yapılmıştır. Bu uygulamaları takiben 1870 yılında Kısıklı’da millet bahçesi yapılmıştır

Taksim Millet Bahçesi ile birlikte 1869 yılında Üsküdar’da Sarıkaya Millet Bahçesi, 1871’de Sultanahmet Millet Bahçesi devamında ise 1877 yılında Sultan Abdülhamid himayesine giren Tepebaşı Millet Bahçesi yapılmıştır. 1913 yılında Cemil Paşa ile birlikte yeni bir dönem olarak park ve bahçeler dönemi başlamıştır. Bu kapsamda İstanbul’un çeşitli semtlerinde park ve bahçeler yapılmıştır. Kent sınırlarına çıkılarak farklı büyük kentlerde millet bahçesi oluşturulmaya devam edilmiştir (Rüşü, 2001: 320-339).

İstanbul kentinde millet bahçesi kavramının aktarıldığı örnek alanlara Ankara’nın peyzaj tarihinde de rastlamak mümkündür. TBMM’nin karşısında konumlanmış olan millet bahçesi Ankara’nın tarihi ve kültürel kimliğinde önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurtuluş Savaşı’nın yaşandığı ilk dönemlerde oyunların sahnelenmesine ev sahipliği yapan Millet Bahçesi’nin Ankara’nın modernleşme sürecine tanıklık ettiğini söylemek mümkündür (Çelik, 2018: 333).

Yapılan bu bahçelerde, kişilerin ve toplumun sosyalleşmesi ve kentin kontrol edilmesi hedeflenmiştir. Pek çoğunun içinde sinema, tiyatro yapıları inşa edilmiştir. Ayrıca kutlamalar ve eğlenceler de burada yapılmıştır. Osmanlı’nın Anadolu ve Trakya’da belli başlı kentlerinde Millet Bahçeleri yapılmıştır. Yapılan Millet Bahçeleri kent merkezi ya da görünüm açısından önemli noktalara konumlandırılmıştır. Günümüzde bu bahçeler izlerini kaybetmiştir.

Dünyadan ve Türkiye’den Millet Bahçesine Örnek

Central Park

Kentin ‘Arka Bahçesi’, hiç ümit vaat etmeyen bir arazi üzerinde taş ocakları, domuz çiftlikleri ve gecekonduların bulunduğu bir mezbelikte 1858 yılında Frederick Law Olmsted ve Colvert Vaux tarafından düzenlenmiştir (Şekil 1). 340 hektarlık bataklık insan eseri bir doğal alan haline getirmek için yaklaşık 10 milyon at arabası dolusu taş ve kum çı-

karılmıştır. 500.000'den fazla ağacın ve fundalığın dikildiği parkta, Manhattan kayalıklarının da görülebildiği göller ve çayırıklar bulunmaktadır. Parkta; tenis kortu, basketbol ve paten sahaları ve satrançtan kritere kadar her türlü spor için ayrılmış alanlar mevcuttur. Geniş bir alanda 161 tür bitkinin (dünyanın her ülkesinden bir tane) ekili olduğu kayın ve fındık ağaçları, güller ve çiçekler bulunmaktadır. Park kendi içinde Wollman Rink, Wildlife Center, Bethesda Fountain and Terrace, Dairy, Bow Bridge, Conservatory Water, Ramble, Belvedere Castle, Delacorte Theater gibi alanlara ayrılmaktadır.²

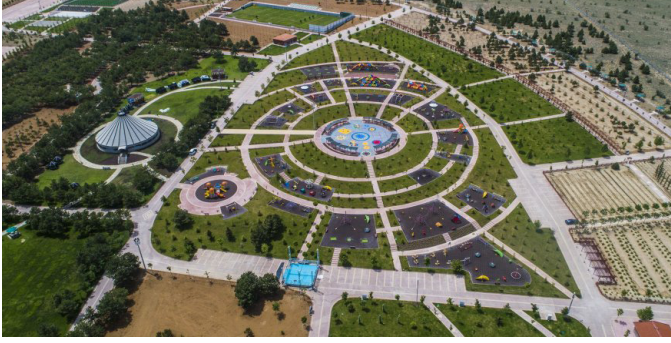
Şekil 1: Central Park-ABD

Meram Millet Bahçesi

Meram Millet Bahçesi 850.000 m² alan içerisinde konumlandırılmış olup ormanlık alan, spor ve çeşitli rekreasyonel faaliyetleri bünyesinde barındırmaktadır. Meram Belediyesi tarafından düzenlenen alanda, olağanüstü görsel çekicilik ve hizmet kalitesi sunulmaktadır (Şekil 2). Millet Bahçesi sınırları içerisinde Meram'ın önemli bir simgesi olan üzüm bağlarının sergilenmesi amacıyla 10.000 m² alana üzüm bağı yapılmıştır. Koruluk içerisinde çeşitli meyve ağaçlarının bulunduğu meyve bahçeleri oluşturulmuştur. Alan içerisinde yapılan yürüyüş yolları güzergâhında kokuları ile etkili lavanta bahçeleri, gül bahçeleri ve mor salkımlar, görsel çekiciliği yüksek olarak tasarlanmıştır. Koruluk alan içerisinde şelale görünümü veren ve basamaklar halinde oluşturulan 10.000 m² alana sahip gölet, görsel ve işitsel olarak kullanıcılara sunulmuştur. Gölet alanı etrafındaki mevcut ağaçlar korunarak peyzaja dâhil edilmiştir. Göletin içerisinde küçük adacıklar oluşturularak alana doğal bir görünüm kazandırılmıştır. Çevresinde bulunan yürüyüş yolları sayesinde alana erişim kolaylıkla sağlanmaktadır. Mescit, sosyal tesis, tuvalet gibi birçok ortak kullanım alanla-

² <http://www.centralparknyc.org/about/> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).

rı düzenlenerek ateşli ve ateşsiz piknik alanları birbirinden ayrılmıştır. Osmanlı, Selçuklu ve erken Cumhuriyet dönemi mimarisinin izlerini taşıyan ve yaklaşık 24.000 m² alana konumlanan sosyal tesis, bölgeye önemli bir değer katacaktır.³

Şekil 2: Meram Millet Bahçesi

Millet Bahçesi Tasarım Kriterleri

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin oluşturan millet bahçesi, yapıldığı kentin kimliği, kente ilişkin doğal ve kültürel verilerin tasarıma yansıtılması, değişen ve gelişen kent dinamiklerine göre şekillenmesi ile kentsel sistemde yerini almaktadır. Bu bağlamda Türk Planlama Sistemine kavram niteliğinde eklenmesi oldukça önemli bir uygulamadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

Millet bahçeleri, Osmanlı'dan bu yana tarihin izlerini taşıyarak gelmiştir. Bu nedenle geçmişin izlerini taşıyan, günümüz ve gelecekte oluşacak olan ihtiyaçları karşılayabilen bir plana sahip olmalıdır. Eğitim, öğretim ve araştırmanın yanı sıra koruma, eğlenme, dinlenme gibi rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlamalıdır.

Her yaş ve gruptan kentlinin kolay erişim için uygun konumda olması gerekmektedir. Millet bahçeleri kent merkezinde kolay ulaşabilecek alanlara planlanmalıdır. Bu alanlar kentlerin çekim merkezleri odağında yapılmalıdır. Bahçe ve park, birbirinden farklı iki kavram olduğu için Millet bahçesi proje çalışmalarını yürütürken bahçe kavramı dikkate alınmalıdır. Alanın bulunduğu yöre, iklim, bitki örtüsü, ekolojisi, yeşil alt yapısı gibi potansiyelleri iyi analiz edilmeli ve buna göre planlamalar yapılmalıdır (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 5). Kentlerde, eğlenme ve dinlenme alternatiflerinin sunulduğu rekreasyon aktivitelerine sahip görsel kalitesi yüksek ve doğal dengeye saygılı açık yeşil alanların kurgulanması gerekmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

³ <http://m.meram.bel.tr/icerik/819/2553/meram-millet-bahcesi.aspx> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).

Bölgelerde ve şehirlerde millet bahçesi projeleri uygulanırken; geçmişe, tarihi ve kültürel farklılıklara, yörenin coğrafi özelliklerine ve bitki türlerine göre yönelimler farklı olmalıdır. Bahçeler kamu kullanımına açılmalı ve bu doğrultuda planlamalar yapılmalıdır. Kamuya açık bahçeler, uzman olan kişiler tarafından yönetilmelidir. Millet Bahçeleri, kentlerin imar planlarına işlenmeli ve daha sonra yapılacak olan imar değişikliklerinde başka alanlara dönüştürülmemelidir.

Millet bahçeleri içerisinde; birçok aktif ve pasif rekreasyona olanak sağlayacak alanlar oluşturulabilir. Bunlar botanik bahçeleri, arboretumlar, mezarlıklar, hayvanat bahçeleri, çeşitli sanatsal bahçeler, üniversite yerleşkeleri, tarihi ve kültürel evler, sit alanları, biyoçeşitlilik yönünden zengin su ve tarım alanları olabilir. Su kullanımı millet bahçeleri için önemli bir unsurdur. Mekansal bir bütün oluşturmak ve su tüketimini minimum seviyeye çekmek için suyun doğru ve etkin kullanımı çok önemlidir (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 2).

Artan kentleşme ile beraber ortaya çıkan çevresel sorunlara karşı, kullanıcılara yaşam kalitesi yüksek, dinlenme ve yenilenme alanları ile sağlıklı ve mutlu yaşam hakkı sunabilecek mekânsal çözümlere gidilmelidir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Millet Bahçeleri; insanların doğal dinamikleri, iklim değişikliği ve bunun gibi değişkenleri, tüm duvarları ile algılayabilecekleri eşsiz mekanlar olmalıdır. Millet bahçelerinde hem ekonomik hem de ekolojik sebeplerden dolayı yerli bitki türleri tercih edilmeli, endemik türler koruma altına alınarak sergilenmelidir. Millet bahçesinde kullanılan donatı elemanları, kentin karakteristiğini yansıtacak şekilde özgün olarak tasarlanmalıdır. Millet bahçesi tasarımı aşamasında, kente bütüncül bir yaklaşım sergilenmelidir. Planlanacak alanın kentsel ve bölgesel analizi çok iyi bir şekilde yapılmalıdır. Kentin mimarisi, kültürel alışkanlıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Millet bahçeleri için ihtiyaç programı listeleri oluşturularak tüm eksiklikler ve yapılması gerekenler belirlenmelidir (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 2).

Doğal ve kültürel verilerin tasarıma yön verdiği çözümler ile kentin kimliğinde ve belleğinde yer alması sağlanmalıdır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Millet bahçeleri koruma, onarım, sürdürülebilirlik amaçlanarak planlanmalı ve yönetilmelidir. Millet Bahçelerinde, eğitici etkinlikler, sanatsal faaliyetler, bahçe sergileri, atölye çalışmaları ve bunun gibi etkinlikler düzenlenebilir. Eğitim amaçlı bitki dikimi ve bakımı, üretim ve hasat gibi etkinlikler düzenlenebilir. Bahçe içerisindeki bitki türü çeşitliliği ile yapılan uygulamalar, alanı ziyaret eden misafirlerin dikkatini çekerek onların eğitimine, bilgi sahibi olmasına da yardımcı olması hedeflenebilir.

Alan içerisinde bitkisel doku, yapısal dokuya oranla daha fazla ön

planda tutulmalı ve sade bir yaklaşım sergilenmelidir. Yapısal mekan olarak kafe, sera, kütüphane ve eğitim alanları oluşturulabilir. Millet Bahçesi içerisinde mevcut yapılar var ise strüktürü ve kullanım amacı değiştirilerek bahçeye uyumlu hale getirilmelidir. Bahçe sınırlarındaki tüm yapısal ve donatı elemanları, Millet Bahçesi için belirlenen kriterlere uygun olarak tasarlanmalı ve engelli kullanımı için erişilebilir ve ulaşılabilir mekanlar oluşturulmalıdır. Toplumun her kesimi için o alana sahiplenme duygusu oluşturabilecek tasarımlara yer verilmelidir (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 4).

Millet Bahçelerinde, göletler, bisiklet yolları, çeşitli bitki türlerinden yapılan sergi alanları oluşturulmalıdır. Yol, elektrik, sulama gibi birçok altyapı problemleri ekolojik hareketliliğe imkan verecek şekilde çözümlenmelidir. Drenaj için su geçirimli yüzeyler oluşturulmalı, kullanılan suyun geri dönüşümüne imkan oluşturacak arıtma sistemleri kullanılmalı, arıtılmış su ile sulama yapılmalı ve kaynak olarak güneş enerjisi kullanılmalıdır. Alandaki karbon salınımını hesaplayarak, bu hesaba göre yeşil alan planlaması yapılmalıdır. Enerji verimliliği artırılmalıdır.

Kentsel ekolojik yapıya hizmet etmesi gereken söz konusu alanların doğal yapıyı bozmadan yerinde koruyarak aktif ve pasif rekreasyonel etkinliğe uygun tasarımlara sahip olması önem arz etmektedir (Boyacı, 2010: 10).

Millet Bahçeleri yapımı sonrasında toplumsal gelişim ve ilerlemeye olanak sağlamalıdır. Örneğin, fosil yakıtların azalması, tarımda yüksek oranda bu yakıtların kullanılması ve daha da önemli olarak gıda sağlığı konuları, yöneticileri farklı fikirlere yönlendirmiştir. Bunlardan en önemlisi de kentsel alanlarda kendi kendine yetebilecek olan gıda-üretim bahçeleridir. Türkiye’de hobi bahçesi olarak adlandırılan bu bahçeler, kentsel alanda yaşayan insanları, gıda üretim sürecine dahil etmek, yoksulluğu önlemek gibi amaçları taşımaktadır (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 5).

Materyal ve Yöntem

Çalışma alanı olan 15 Temmuz Millet Bahçesi’nin bulunduğu Kahramanmaraş kenti Doğu Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği noktada kurulmuş bir kenttir. Doğu Akdeniz Bölgesi’nde bulunan Ahir Dağı’nın güneye bakan kısımlarında yer almaktadır. Kentin doğusunda Adıyaman, batıda Adana, kuzeyde Sivas, kuzeydoğuda Malatya, kuzeybatısında Kayseri, güneydoğu da Gaziantep ve güneybatısında Osmaniye kentleri Kahramanmaraş kentini kuşatmış durumdadır. TÜİK (2018) nüfus araştırma verilerine göre Kahramanmaraş kentinde 1.141.518 kişi yaşamaktadır.

Kahramanmaraş Onikişubat Hacı Bayram Veli Mahallesi sınırları içerisinde bulunan çalışma alanı 180.000 m²'dir. Alanın yapısı fazla eğimli ve diktir. Çalışmada alanın fiziksel yapısı ve projenin dijital planlarından yararlanılmıştır. Projelendirme ve uygulama aşamalarını anlatan yazılı ve görsel veriler, uygulamada kullanılan donatı elemanları, zemin döşemeleri, su öğeleri ve kullanılan bitkiler de yardımcı materyal olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın yöntemini ise alan için yapılan araştırmalar ile birlikte projelerin incelenmesi, yerinde yapılan gözlem çalışmaları ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. İlk olarak millet bahçesi kavramı ve tarihçesi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra alana ait araştırma yapılarak ilgili kurumlardan temin edilen projeler incelenmiştir. Uygulanan projenin doğruluğu saptanarak, alan içerisinde gözlem çalışmaları yapılmıştır. Elde edilen tüm veriler peyzaj mimarlığı tasarım ve planlama kriterleri ve millet bahçesi tasarım kriterleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Kahramanmaraş ili sınırları içerisinde konumlanan ve 180.000 m² olan çalışma alanı, dik ve eğimli bir yamaçtır (Şekil 3). Her iki kesimden tali yollarla kesilen alan engebeli yapısı ile zorlu bir çalışma alanı olmakla birlikte bütüncül bir tasarımı destekleyecek özellikte büyüklüğe de sahiptir. Alanda mevcutta su ögesi bulunmazken, yer altı su kaynağı potansiyeli su kullanımı noktasında destekleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayola olan yakınlığı ve otopark için rezerv alanlara da sahip olması alanın kullanılabilirliğini arttırmaktadır.

Şekil 3: Proje alanı

Çalışma alanı, kentsel dönüşümden sonra yapılaşmaya açılmayan ve ilk kez yeşil alan sınıfında düzenlemeler yapılan alan özelliği taşımaktadır. Alanda gecekondular yapılaşması nedeniyle kentsel dönüşüme uğramış ve yıkılmış evler mevcuttur. Alanın uygulamadan önceki mevcut hali Şekil 4’de verilmiştir. Proje alanı kısmen taşlık olsa da yumuşak toprak yapıya sahip oluşu makine ile uygulama kolaylığı sağlamaktadır.

Şekil 4: Uygulamadan önce çalışma alanı

Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesi Yapımında Dikkate Alınan Analizler:

- Bölgenin Genel Özellikleri (Coğrafi Konum, Nüfus Yapısı, İklim ve Bitki Örtüsü, Sosyo-Ekonomik Bilgiler, Sit Alanları),
- Alanın Genel Özellikleri (Mülkiyet Bilgileri, Alanın Jeolojisi),
- Mevcut Plan bilgileri incelenmiştir.

Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesinde Planlama ve Tasarım İlkeleri

Fonksiyonellik: Planın amaç ve hedefleri doğrultusunda, alanın büyüklüğü de dikkate alınarak Millet Bahçesinde yer alabilecek fonksiyonlar belirlenmelidir. Bu kapsamda alanda tüm kullanıcı kitlelerine ve her yaş grubuna hitap edebilecek fonksiyonlara yer verilmiştir.

Erişilebilirlik-Ulaşım: Kullanıcıların Millet Bahçesine kolay ulaşımını önemsenmiştir. Alan içindeki erişim ise kişilerin özel durumları (yaşlı,

hamile, engelli, vb.) dikkate alınarak bu konuda belirlenmiş Erişim Yönetmeliği Standartlarına (TSE tarafından hazırlanan TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler için Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere) uygun tasarlanmıştır.

Sürdürülebilirlik: Millet bahçesinde, kendi kendine yetebilen ve doğal kaynakların üst seviyede kullanıldığı bir sistem gerçekleştirmek amacıyla kentsel altyapıdan bağımsız olarak kendi enerjisini, suyunu vb. kaynaklarını üretebilecek teknolojiler kullanılmıştır.

Yeterlilik: Bu plan ile alanda yer alabilecek fonksiyonlar belirlenmiş olup proje aşamasında ziyaretçi sayısı ve kent nüfusu dikkate alınarak fonksiyon alanları kullanıcı kitlesinin ihtiyaçlarını nicelik ve nitelik olarak karşılayacak şekilde oluşturulmuştur.

Ekolojik: Kentin bitki örtüsü ve habitat çeşitliliğini arttırarak şehrin ekolojik yapısını güçlendirmek amacıyla kentsel ekosistemi yansıtan, mikroklimatik özelliklerle uyumlu yapısal ve bitkisel peyzaj tasarımı yapılmıştır.

Aidiyet/Kimlik: Anadolu bahçe kültürünü yansıtarak, modern ve yenilikçi bakış açısıyla tarihi-kültürel peyzaj kimliğini koruyan ve geliştiren bir anlayışla tasarım yapılmıştır.

Uygun Maliyet: Millet Bahçesinin, uzun yıllar güvenli, doğa ve kullanıcı dostu olabilmesi amacıyla uygulama ve bakım maliyetleri için uygun ve yere özgü bitkilendirme ve malzeme seçimine özen gösterilmiştir.

Projenin uygulama aşamaları şu şekilde sıralanmaktadır;

- Öncelikle alanın mevcut eğimli yapısından dolayı toprak tesviye çalışmaları ve kotlarda düzenlemeler yapılmıştır.
- Kot farkları teraslamalar ve merdivenlerle çözümlenmiştir.
- Drenaj ve sulama için gerekli alt yapı çalışmaları yapılmıştır.
- Ağaçlandırma ve çim serim çalışmaları yapılmıştır (Şekil 5).
- Alanın eğimli yapısını kullanarak yukarıdan başlayan bir şelale uygulaması yapılmıştır.
- Ağaçlandırma çalışmalarından sonra biyolojik gölet yapımına geçilmiştir.

Proje alanında bazı alanlar şevlendirilerek hem rüzgar koridoru hem de bitkilendirme için hareketli alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlarda tek tip bitki türleri kullanılarak, bitkilendirme tasarımının etkisinin artırıl-

ması hedeflenmiştir.

Şekil 5: Ağaçlandırma çalışmaları

Millet bahçesi içerisinde biyolojik gölet, yürüyüş yollar, oturma birimleri, çocuk oyun alanları, spor alanları ile kafeterya ve seyir terası planlanmıştır.

Millet bahçelerinin sembolü haline gelmiş olan su unsurları, doğal ve biyolojik göletler olarak kurgulanmaktadır. Biyolojik göletler planlanırken doğadaki örneklerinden esinlenerek benzerlerinin hijyenik mekanlarda oluşturulması hedeflenmektedir. Canlı ekosistemleri içinde barındıran biyolojik göletlerde tüm karasal ve sucul bir takım canlılara da yaşam kaynağı oluşturulmaktadır. Oluşturulan biyolojik göletlerdeki su, kendi içindeki doğal filtrasyondan dolayı içilebilir seviyelerdedir. Kimyasal madde kullanımının olmadığı sistemde çevreye ve insan sağlığına zararlı atıklar da oluşmamaktadır. Buharlaşma ile beraber su kaybı da çok az olduğundan, su ilavesi minimum düzeyde kalacak ve bu da maliyete olumlu yansıtacaktır. Biyolojik göletler sistemlerinde suyu temizleyen ve aynı zamanda suda oksijen üreten bitkiler, büyük ve küçük oranlarda taşlar ile çevresinde su ile uyumlu olan bitkilerin kullanıldığı ışıklı ve sesli su oyunları ile desteklenebilen yapısal unsurları barındırabilen sistemlerdir. Biyolojik göletler yıl boyunca mevsimsel değişimlere adapte olarak yıl boyu kullanılabilir. Mevsimsel farklılıklara göre havuzun boşaltılması gerekmemektedir.

Projede biyolojik gölet içerisinde basit iskele yardımı ile sandal gezintilerinin olacağı bir alanda planlanmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6: Biyolojik gölet 3 boyut görsel

Kendi içlerinde ekosistem sayesinde kendi kendini temizleyen ve kendine yeten bir dinamiğe sahip olan biyolojik göletlerin bakım maliyetleri de asgari oranlardadır. Bu nedenlerle millet bahçelerinde suyun bu şekilde bir döngü içinde kullanımı yaygın hale gelmektedir. Ayrıca suyun akar halde kullanımına en iyi örneklerden olan şelalelere de bu projede yer verilmiştir. Görünüleriyle oldukça etkileyici, natürel ve odak noktası oluşturan bir estetik olarak ortaya çıkan şelaleler, sürekli akan suyun şırlıtısıyla da huzuru en üst seviyeye çıkarırlar. Sıcak iklimlerde klima etkisi yaratarak serinlik hissi de uyandırmaktadırlar. Şelaleden akan suyun da biyolojik göletin su rezervine dahil olması ve iki kullanımın da bütüncül olarak çalışması hedeflenmektedir (Şekil 7).

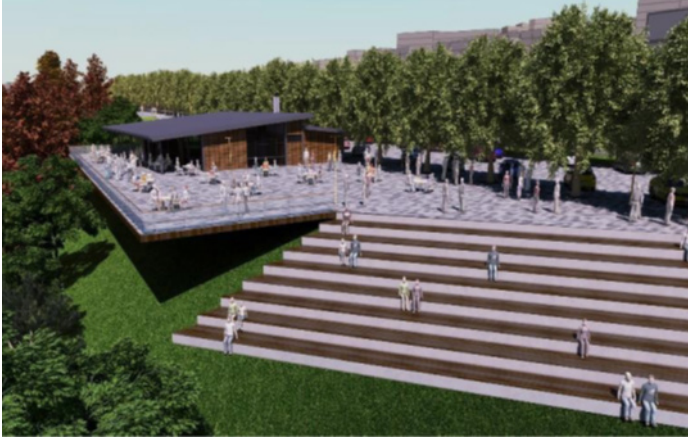
Şekil 7: Şelale ve biyolojik gölet uygulaması

Genellikle parklarda kataloglardan seçilerek kurgulanan çocuk oyun guruplarından kurulu bir çocuk oyun alanı yerine millet bahçesi kavramına uygun birçok unsuru ile doğal alan oluşturmayı hedefleyen projede oyun guruplarının da doğal malzemeden ve farklı becerileri geliştirici nitelikte olması planlanmıştır. Yeşil veya kum vb doğal alanlar üzerine inşa edilmesi düşünülen oyun gurupları ahşap ve metal ağırlıklı malzemeden, koşma, atlama ve tırmanma gibi basit ve ana oyunları hedefleyen şekilde tasarlanmıştır. Standart oyun alanlarından daha büyük bir alana kurgulanmış bir mekan olması düşünülmüştür (Şekil 8).

Şekil 8: Çocuk oyun alanı 3 boyut görsel

Alanın doğal olarak engebeli yapısından faydalanmayı amaçlayan bir tasarım yaklaşımı ile seyir terası ve basamaklardan oluşan ikili bir alan tasarlanmıştır. Seyir terasının bir kısmında kapalı mekan oluşturularak mevsimsel farklılıklar sırasında da kullanıma devam edilebilmesi hedeflenmiştir. Seyir terası ile beraber tasarlanan basamaklarda ise kullanıcıların dinlenme ve manzara eşliğinde sosyalleşme ihtiyaçlarının giderilmesi hedeflenmektedir (Şekil 9).

Şekil 9: Kafeterya ve seyir terası 3 boyut görsel

Proje alanı tasarım kriterleri esas alınarak yapısal ve bitkisel elemanlar ile birlikte düşünülmüş, gerekli ön çalışmalar yapılmış ve projelendirilerek uygulamaya koyulmuştur (Şekil 10).

Şekil 10: 15 Temmuz Millet Bahçesi 3 boyut görsel

Sonuç

Tarih boyunca fiziksel, toplumsal, sosyal, ekolojik, ekonomik ve estetik olarak çeşitli roller üstlenen kamusal alanlarda, sanayi devrimi sonrasında artan kentleşme ile rehabilite çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Kamusal mekanların kent içerisindeki rolleri değişime uğramış ve bu alanlar kentlere aidiyet duygusu oluşturmak için ön plana çıkmıştır. Kente ait özellikler ve kültürler kamusal açık alanlarda, park ve bahçelerde yansıtılarak kentlerin sürdürülebilirliği sağlanmıştır.

Millet bahçesi tasarımlarının, kentlerin yapısal bütünlüğü içerisinde doğa deneyimini yaşamak, sosyalleşmek, rehabiliteyi sağlayacak aktif veya pasif rekreasyonel etkinlikleri gerçekleştirmek için uygun mekansal örgütlenmeyi sunması gerekmektedir. Kentsel sistemde yerini alan millet bahçelerinin sürdürülebilir olması için ilgili birimler tarafından bakım, onarım ve pekiştirme sürecinin doğru yönetilmesi gerekmektedir (Mohan-despor, 2019: 2).

Dolayısıyla kentsel park ve bahçeler, taşıdığı sembolik ve simgesel değerleriyle, var edildiği dönemde toplumun kentsel ve kamusal yaşam kültürünü ve bilinç düzeyini aktarmaktadır. Böylece, kültürel peyzaj (cultural landscape) alanı niteliği kazanmakta, bu niteliğini tarihsel düzlemin kültürel ve doğal değerleriyle sürdürebildiğinde tarihi kentsel peyzaj (historical urban landscape) alanı olarak korunması ve yaşatılması gerekmektedir.

Kahramanmaraş Onikişubat Hacı Bayram Veli Mahallesi sınırları içerisinde bulunan 180.000 m² alana, tasarım ilkeleri doğrultusunda millet bahçesi projesi uygulanmıştır. Alanda yapılan düzenlemeler kapsamında tesviye çalışmaları ve zemin etütleri yapılmıştır. Alt yapı çalışması olarak belirlenen alanlara drenaj, kuyu ve su depoları yapılmıştır. Atık su yönetimi kapsamında kanalizasyon sistemi ve yağmur suyu tahliye için yağmur hatları döşenmiştir. Kullanıcıların içme suyu ihtiyacını karşılamak için gerekli altyapı çalışmalarıyla birlikte 8 adet taş çeşme yapılmıştır. Alanın enerji ihtiyacını karşılamak için gerekli olan elektrik altyapısı uygulanarak aydınlatma birimleri tasarlanmıştır.

Alan içerisine donatı elemanı olarak 75 adet kamerye, 60 adet piknik masası, 100 adet çöp kutusu ve 100 adet tekli bank apliance edilmiştir. Alanda 9 adet rölyef ve 15 Temmuz Şehitler Anıtı temsili sanatsal obje olarak kullanılmıştır. Kullanıcıların günlük ihtiyaçlarını karşılamak için idari bina, kafeterya, çay ocağı, büfe, 5 adet giriş takı, güvenlik, mescit ve lavabo yapılmıştır.

Alandaki kot farklarını ortadan kaldırmak için perde duvar çalışmaları yapılmıştır. 2.000 adet ağaç dikimi, çeşitli bitkilendirme çalışmaları, çim serimi ve 2.950 m² biyolojik gölet peyzaj çalışmaları kapsamında uygulanmıştır. Alanda çocukların sosyal aktivitelerini gerçekleştirmek için ahşap gemi oyun parkuru, ahşap gemi oyun grubu, engelli çocuk oyun grubu, oyun tüneli, dev salıncak, altılı salıncak, anne çocuk salıncağı, engelli salıncak, 2-5 ve 5-12 yaş halatlı tırmanma macera parkuru uygulanmıştır. 2017 yılında bütün çalışmalar tamamlanarak kullanıcıların hizmetine açılmıştır.

Tasarım ve uygulama aşamalarında millet bahçesi planlama ve ta-

sarım ilkeleri dikkate alınarak yapılan Millet Bahçesi, her türlü yaş grubuna ve kitleye hitap edecek nitelikte oluşturulmuştur. Kentin fiziksel, kültürel ve sosyal özelliklerinin yansıtıldığı ve geleceğe aktarılacak nitelikte tasarlanan bahçede, kentsel bellek oluşturulması amaçlanmaktadır. Kentsel yaşam kalitesini artırmak için koruma-kullanım yaklaşımında hareket edilen çalışmada, çevresel sürdürülebilirlik, kendi kendine yetebilen kaynakların ve teknolojilerin kullanımı gerçekleştirilmiştir. Kent ekosistemi ile uyumlu tasarım çalışmaları yapılarak ekolojik ve ekonomik açıdan uzun yıllar güvenli sonuçlar hedeflenmiştir.

Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesi, ekonomik, ekolojik, estetik, doğa dostu planlama ve tasarım yaklaşımı ile yapılmıştır. Peyzaj mimarlığı tasarım ve planlama kriterlerine göre yapılan park ve bahçelerde olduğu gibi Millet bahçeleri tasarım aşamasında da belirlenen kriterlere gerekli önem verilmelidir. Bu sayede oluşturulan kamusal alanlar, kente kimlik oluşturarak, sürdürülebilir mekanlar oluşturulmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Atasoy, N. (2002). *Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek, Aygaz*. İstanbul: Koç Yayınları.
- Boyacı, E. (2010). *Ülkemizde Kent Parkı İşlevlerini Belirleyen Etmenler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, F. (2018). Geç Osmanlı Dönemi Kentsel Mekanda Batılılaşma Etkileri: Konya Millet Bahçesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 331-350.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Kocaeli İli, Derince İlçesi, Çınarlı Mahallesi, 4968 Ada, I Parselde, "Millet Bahçesi" Kullanımına Yönelik 1/25000 Ve 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu*. Darıca Belediyesi, Kocaeli.
- Erdönmez, E. M. (2005). *Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere - Levent - Maslak Aksı*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gültekin, T. N. (2015). Batılılaşmanın Uzantısında Kent Bahçeleri; Giresun Memleket-Millet Bahçesi. *I. Ulusal Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Kongresi Tam Metni içinde* (s. 7-17).
- Haytural, N. (2012). *Yıldız Sarayı Hasbahçesi Örneğinde Tarihi Bahçelerin Restorasyon İlkelerinin Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

- Gürkaş, T. (2004). Modernleşen Osmanlı Parklarının Üsküdar'daki Erken İki Örneği: Millet Bahçesi ve Doğancılar Parkı. *Üsküdar Sempozyumu I Tam Metini içinde* (s. 409-416).
- Mohandespor, S. (2019). Evaluation Of Urban Park Design Criteria In The Case Of Taraqi Park (Afghanistan, Herat). *Journal of Architectural Research and Development*, 3(4), 1-14.
- Özgüç Erdönmez, İ. M. ve Aydoğdu Ünlü, S. A. (2009). Kentsel Açık Alanları Etkileyen Sanat Akımlarının Türkiye'deki Yansımaları: İstanbul Örneği. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 59(2), 33-50.
- Rüştü, C. (2001). *Türk Çiçek ve Ziraat Kültürü Üzerine - Cevat Rüştü'den Bir Güldeste*. (N. H. Polat, Dü.) İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- TMMOB Peyzaj Mimarları Odası. (2018). *Millet Bahçeleri Sonuç Bildirgesi*. Ankara: TMMOB Peyzaj Mimarları Odası.
- Erişim: http://www.peyzajmimoda.org.tr/resimler/ekler/7c5a1903e-2e15e5_ek.pdf
- TÜİK, 2019. *Yıllara Göre İl Nüfusları*. Erişim: <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- <http://www.skb.gov.tr/osmanli-modernlesmesi-ile-ortaya-cikan-bir-kentsel-mekan-olarak-millet-bahceleri-s25212k/> (Erişim tarihi: 17.10.2019).
- <http://www.centralparknyc.org/about/> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).
- <http://m.meram.bel.tr/icerik/819/2553/meram-millet-bahcesi.aspx> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).